

Marcin Adamski

Determinanty funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce

PROMOTOR

Prof. dr hab. Wojciech Józwiak

PROMOTOR POMOCNICZY

Dr Michał Dudek

Plan wystąpienia

1. Uzasadnienie wyboru tematu
2. Cel pracy, zadania badawcze, hipotezy, plan pracy
3. Źródła danych i metodyka badań
4. Wstępne wyniki

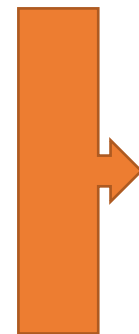

Uzasadnienie wyboru tematu

Wszystkie spółdzielnie, w tym również gospodarstwa funkcjonujące w tej formie, definiować można jako autonomiczne zrzeszenia osób fizycznych, które zjednoczyły się dobrowolnie celem zaspokojenia swoich aspiracji i potrzeb ekonomicznych [Brzozowski 2005].

Podstawą działalności gospodarczej tych podmiotów są zapisy ustawy „Prawo spółdzielcze” oraz zarejestrowane na tej podstawie statuty. Ustawa z dnia 16 września 1982 roku. „Prawo spółdzielcze” (Dz. U. nr 30, poz. 210, art. 138).

„Prawo spółdzielcze” nie nakłada obowiązku na podmiot spółdzielczy stosowania określonej nazwy, określa jedynie w art. 5. § 1., że „Statut spółdzielni powinien określać: oznaczenie nazwy z dodatkiem „spółdzielnia” lub „spółdzielczy” i podanie jej siedziby. W praktyce gospodarczej funkcjonuje więc dziś wiele różnych nazw spółdzielni.

spółdzielcze gospodarstwo rolne (SGR),
spółdzielnie produkcji rolnej (SPR),
rolniczy kombinat spółdzielczy (RKS),
rolniczo hodowlany zespół spółdzielczy (RHZS),
inne nazwy z przedrostkiem „spółdzielcza”
np. Spółdzielcza Agrofirma.

spółdzielcze gospodarstwa rolne (SGR)

Uzasadnienie wyboru tematu

Według danych Krajowej Rady Spółdzielczej w 2016 roku na terenach wiejskich aktywnie działało 1611 spółdzielni rolniczych zajmujących się produkcją rolniczą, po niespełna dwóch latach w 2018 roku w dalszym ciągu funkcjonowało 1602 z nich, a więc o niewiele mniej. W przeciągu dwóch lat znacząco powiększyła się liczba spółdzielczych grup producentów rolnych, przy likwidacji dużej części RSP i SKR.

Rodzaj	Grudzień 2016	Październik 2018	Różnica
Spółdzielcze Grupy Producentów Rolnych	520	664	+144 (+27,6%)
Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne	651	578	-73 (-11,2%)
Spółdzielnie Kółek Rolniczych	440	360	-80 (-18,2%)
Razem	1611	1602	-9 (-0,006%)

Uzasadnienie wyboru tematu

Mimo niewątpliwych zalet spółdzielni stanowiącej instrument wzajemnego wsparcia grup i osób o zbliżonej sytuacji społecznej, jak i dysponujących podobnym zapleczem produkcyjnym, niewielu ekspertów jest zdania, by rozwijanie tradycyjnego modelu spółdzielczego było potrzebne i celowe [Brodziński 2015].

Spółdzielnie rolnicze, które dokonały procesu restrukturyzacji, radzą sobie znacznie lepiej w obecnej rzeczywistości [Mickiewicz i in. 2014].

R. Kata zauważa również, iż w warunkach gospodarki rynkowej spółdzielczość ma do zrealizowania wiele funkcji i zadań, które są trudne do zastąpienia przez inne podmioty gospodarcze czy inne struktury organizacyjne. Autor ten twierdzi również, że spółdzielczość w wielu krajach Europy z sukcesem funkcjonuje i konkuruje na rynku z podmiotami komercyjnymi [Kata 2016]

Uzasadnienie wyboru tematu

Aby polskie spółdzielnie były konkurencyjne na rynku krajowym i unijnym, muszą mieć dobrą sytuację ekonomiczną [Suchoń 2009]. Wydaje się jednak, iż dobra sytuacja ekonomiczna dla gospodarstw spółdzielczych, nie jest jedynym czynnikiem determinującym ich funkcjonowanie.

Z punktu widzenia członka spółdzielni wydaje się racjonalne, iż spółdzielnia powinna umożliwić uzyskanie mu wyższych korzyści jak te, na które mógłby liczyć użytkując swoje wkłady w gospodarstwie indywidualnym.

W tym kontekście zasadniczą kwestią staje się problem dalszego funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych oraz ich dalszych możliwości rozwoju.

CEL ROZPRAWY

Celem pracy jest ocena sytuacji dochodowej spółdzielczych gospodarstw rolnych a także określenie innych czynników determinujących zmniejszanie się tej grupy gospodarstw w Polsce.

ZADANIA BADAWCZE(I)

I. Charakterystyka instytucjonalnych warunków funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce

II. Określenie uwarunkowań ekonomicznych spółdzielczych gospodarstw rolnych

ZADANIA BADAWCZE (II)

III. Wybór miar i metod służących do pomiaru sytuacji dochodowej badanych gospodarstw

IV. Efektywność gospodarstw spółdzielczych i indywidualnych gospodarstw rolnych z uwzględnieniem efektów skali

ZADANIA BADAWCZE (III)

V. Charakterystyka cech spółdzielczych gospodarstw rolnych planujących likwidację w najbliższej perspektywie

VI. Określenie wpływu poszczególnych cech gospodarstw spółdzielczych na proces zmniejszania się liczby tych gospodarstw w Polsce

HIPOTEZY BADAWCZE

I. Spółdzielcze gospodarstwa rolne są dochodową formą gospodarowania w rolnictwie

II. Ograniczenie liczby gospodarstw spółdzielczych w Polsce jedynie w części ma podłoże ekonomiczne

PLAN PRACY (1)

1. Zagadnienia wstępne

1.1 Uzasadnienie wyboru tematu

1.2 Cel pracy, zadania badawcze, hipotezy

1.3 Metody badawcze

1.3.1 Wybór obiektów badawczych do oceny efektywności działalności

1.3.2 Źródła i metody zbierania materiałów

1.3.3 Metody opracowania materiałów

1.3.4 Zakres pracy

PLAN PRACY (2)

2. Zbiorowe formy gospodarowania w rolnictwie w świetle wybranych teorii ekonomicznych
 - 2.1 Specyficzne cele spółdzielni w ujęciu ekonomii neoklasycznej
 - 2.2 Analiza koncepcji ekonomii instytucjonalnej wpływających na rozwój wiedzy ekonomicznej dotyczącej spółdzielni

PLAN PRACY (3)

3. Warunki funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych

3.1 Elementy uwarunkowań prawnych i rynkowych
funkcjonowania gospodarstw spółdzielczych w Polsce i UE

3.2 Rezultaty dotychczasowych badań empirycznych nad
spółdzielczymi gospodarstwami rolnymi

PLAN PRACY (4)

4. Efektywność funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce

4.1 Ocena potencjału produkcyjnego, organizacji produkcji, kosztów i efektów w spółdzielczych gospodarstwach rolnych na tle gospodarstw indywidualnych

4.2 Efektywność techniczna spółdzielczych gospodarstw rolnych względem potencjału produkcyjnego i efektów ekonomicznych.

4.3 Efektywność techniczna a skłonność do likwidacji gospodarstwa przez członków spółdzielni

PLAN PRACY (5)

5. Determinanty funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce

5.1 Charakterystyka zmiennych użytych do konstrukcji modeli logitowych

5.2 Interpretacja wyników zastosowanych modeli logitowych

5.3 Czynniki wpływające na decyzję o likwidacji spółdzielni, a wyniki wywiadów kwestionariuszowych przeprowadzonych z kierownictwem gospodarstw spółdzielczych

6. Posumowanie i wnioski

Literatura

METODY BADAWCZE

- Metoda opisowa,
- Metoda porównawcza,
- Statystyczna analiza współzależności cech (współczynniki V Cramera, F_i , korelacji rang Spermmana),
- Nieparametryczna metoda oceny efektywności technicznej (metoda obwiedni) DEA (ang. Data Envelopment Analysis),
- Modelowanie zmiennych jakościowych (model logitowy z dychotomiczną zmienną objaśnianą – ML),

W pracy planuję wykorzystać dwa źródła danych o spółdzielczych gospodarstwach rolnych:

Pierwsze źródło danych to spółdzielcze gospodarstwa rolne prowadzące sprawozdawczość dla polskiego FADN w ramach Badania Dochodów Gospodarstw Rolnych z osobowością prawną. Źródło to umożliwia stworzenie panelu 45 takich gospodarstw w latach 2012-2017.

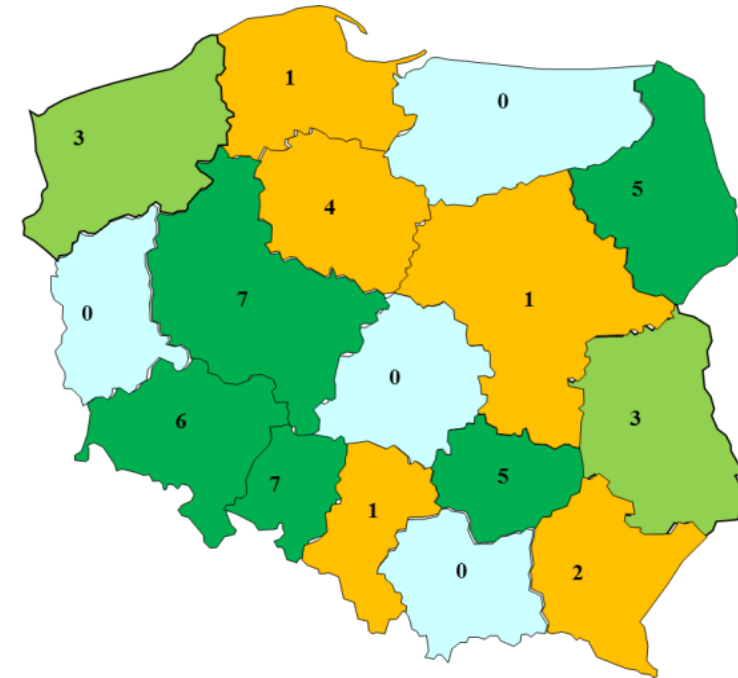
w panelu tym można wyodrębnić 2 typy rolnicze (wg TF8)

- 29 SGR znajdowało się w typie „Uprawy polowe”(1)
- 16 SGR znajdowało się w typie „Mieszane” (8)

pod względem wielkości ekonomicznej SO (wg ES6)

- 1 SGR znajdowało się grupie 4 (Średnio-duże - $50\ 000 \leq \text{Euro} < 100\ 000$)
- 32 SGR znajdowało się grupie 5 (Duże - $100\ 000 \leq \text{Euro} < 500\ 000$)
- 12 SGR znajdowało się grupie 6 (Bardzo duże - $\text{Euro} \geq 500\ 000$)

Podział przestrzenny panelu gospodarstw spółdzielczych w badaniach FADN

Zaproponowany podział klas wielkości produkcji gospodarstw spółdzielczych i indywidualnych gospodarstw na podstawie powierzchni UR przypadających na 1 osobę zatrudnioną

	Klasy *wielkościowe gospodarstw					
	<25 ha /1AWU		25-40 ha/1AWU		>40ha/1AWU	
	SGR	GR	SGR	GR	SGR	GR
Liczba gospodarstw						
Lata 2012-2017	15	3747	15	925	15	889

SGR – spółdzielcze gospodarstwa rolne

GR – gospodarstwa rolne rolników indywidualnych

*klasy wielkości w przeliczeniu na 1 osobę zatrudnioną (AWU)

Źródło : Opracowanie własne na podstawie danych FADN

Porównanie potencjału produkcyjnego spółdzielczych gospodarstw rolnych i gospodarstw indywidualnych

	Klasy wielkościowe gospodarstw					
	<25 ha /1AWU		25-40 ha/1AWU		>40ha/1AWU	
	SGR	GR	SGR	GR	SGR	GR
Powierzchnia UR na 1 pracownika członka (ha/AWU)						
Średnio 2012-2017	16,5	12,85	31,6	31,48	52,2	65,55
Udział gruntów dzierżawionych (%)						
Średnio 2012-2017	32,4	23,6	17,1	31,3	43,5	34,0
Nakłady pracy ogółem (AWU/100ha)						
Średnio 2012-2017	6,0	8,2	3,3	3,2	1,8	1,5
Udział pracy własnej (%)						
Średnio 2012-2017	97,6*	89,7	94,2*	92,7	89,1*	86,8
Wartość aktywów** (tys. zł/ha)						
Średnio 2012-2017	7,1	21	9,4	16	5,9	13
Wartość aktywów ** (tys. zł/AWU)						
Średnio 2012-2017	119	255	287	522	321	833

*W przypadku Gospodarstw spółdzielczych udział pracy własnej ustalony został na podstawie liczby członków do zatrudnienia ogółem.

**Wartość aktywów bez wartości ziemi

Porównanie organizacji produkcji w spółdzielczych gospodarstwach rolnych i w gospodarstwach indywidualnych

	Klasy wielkościowe gospodarstw					
	<25 ha /1AWU		25-40 ha/1AWU		>40ha/1AWU	
	SGR	GR	SGR	GR	SGR	GR
	Udział zbóż w powierzchni UR (%)					
Średnio 2012-2017	52	59	64	61	74	63
	Zwierzęta ogółem :LU /gospodarstwo					
Średnio 2012-2017	178,4	14,5	145,8	20,26	51,3	16,3
	Obsada zwierząt (LU/100 UR),					
Średnio 2012-2017	61,4	61,2	22,7	39,7	7,3	15,4
	Udział produkcji roślinnej w całkowitej produkcji gospodarstwa (%)					
Średnio 2012-2017	48,6	61,8	80,6	68,8	92,7	85,3
	Udział produkcji zwierzęcej w całkowitej produkcji gospodarstwa (%),					
Średnio 2012-2017	50,1	37,3	17,8	30,1	-	13,5

Porównanie osiągniętych efektów w spółdzielczych gospodarstwach rolnych i gospodarstwach indywidualnych

	Klasy wielkościowe gospodarstw					
	<25 ha /1AWU		25-40 ha/1AWU		>40ha/1AWU	
	SGR	GR	SGR	GR	SGR	GR
Plon pszenicy (dt/ha)						
Średnio 2012-2017	58,9	48,9	66,0	52,8	62,1	50,1
Plon kukurydzy (dt/ha)						
Średnio 2012-2017	91,9	99,5	74,1	96,4	93,4	97,1
Produktywność ziemi (tys. zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	6,8	5,7	5,4	4,8	4,1	4,2
Produktywność aktywów (krotność)						
Średnio 2012-2017	4,8	0,3	3,5	1,0	3,6	1,4
Wydajność pracy (tys. zł/AWU)						
Średnio 2012-2017	139,7	69,7	233,7	142,6	273,0	243,2
Wartość dodana brutto (zł/AWU)						
Średnio 2012-2017	42,8	37,7	83,9	79,6	118,1	115,3
Wartość dodana netto (zł/AWU)						
Średnio 2012-2017	31,0	26,6	81,9	55,7	107,7	106,2
Dochód z gospodarstwa/ zysk do podziału na członków (zł/FWU)*						
Średnio 2012-2017	68,3*	26,8	119,6*	55,8	125,0*	123,8

*Dochód na FWU skorygowano wynagrodzenia wypłacone członkom gospodarstw spółdzielczych

Charakterystyka zmiennych do konstrukcji modelu logitowego

Lata 2012-2017		
Przetrawianie gospodarstwa spółdzielczego do 2019	39/45	
wiek kierownika (lata)	średnia 62 l	min 46/ max 71
płeć kierownika (mężczyzna/kobieta)	kobiet 10	mężczyzn 35
wykształcenie kierownika (od 1-5)	średnia 4,2	min 1/ max 5
liczba członków spółdzielni	średnia 18,2	min 4/ max 88
powierzchnia UR (ha)/członka	średnia 31,2	min 6/ max 76
relacja odpisów amortyzacyjnych do wartości środków trwałych (krotność)	średnia 9,1%	min 0,5%/ max 27,8%
wartość dodana brutto na 1 członka tys zł	średnia 66,4	min -8/ max 346
występowanie na obszarze ONW	z ONW 6	bez ONW 39
opłata pracy członka spółdzielni (tys zł)	średnia 49	min 8/ max 139

Determinanty przetrwania gospodarstw spółdzielczych *

Lata 2012-2017

Determinanty

likwidacji gospodarstwa spółdzielczego

wiek kierownika (lata)

wpływ wartość p

- 0,3439

płeć kierownika (mężczyzna/kobieta)

- 0,1458

wykształcenie kierownika (od 1-5)

- 0,1247

liczba członków spółdzielni

+ 0,0205 **

powierzchnia UR (ha) na członka

+ 0,0002 ***

relacja odpisów amortyzacyjnych do wartości środków trwałych (krotność)

- 0,6366

wartość dodana brutto na 1 członka spółdzielni

+ 0,0059 ***

występowanie na obszarze ONW

- 0,7115

opłata pracy członka spółdzielni

- 0,0070 ***

Liczba przypadków 'poprawnej predykcji' = 243 (90,0%) f(beta'x) do średnich niezależnych zmiennych = 0,341 Test ilorazu wiarygodności: Chi-kwadrat(9) = 73,0952 [0,0000]

*Istotność statystyczna na poziomie $\leq 0,05$.

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników modeli logitowych przetrwania gospodarstw spółdzielczych (z wielonominálną zmienną objaśnianą – MNL) oraz danych Polskiego FADN.

Porównanie poziomu kosztów w spółdzielczych gospodarstwach rolnych i gospodarstwach indywidualnych

Klasy wielkościowe gospodarstw

	<25 ha /1AWU		25-40 ha/1AWU		>40ha/1AWU	
	SGR	GR	SGR	GR	SGR	GR
Koszty ogółem (tys. zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	8,7	5,1	6,6	4,5	5,1	3,7
Koszty czynników zewnętrznych praca najemna czynsze i odsetki (tys. zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	3,0	0,3	2,1	0,3	1,3	0,3
Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej (tys. zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	1,5	1,3	1,8	1,5	1,7	1,6
Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej (tys. zł/LU)						
Średnio 2012-2017	1,9	2,0	1,8	2,2	-	2,3
Koszty pracy najemnej* (zł/godz.)						
Średnio 2012-2017	21,2	9,9	25,6	11,6	29,2	12,3
Koszty czynszu dzierżawnego (zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	787	103	1106	151	305	147
Koszty odsetek (zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	84	65	91	102	26	116
Koszty amortyzacji (zł/ha UR)						
Średnio 2012-2017	607	1049	433	870	530	717

*W przypadku gospodarstw spółdzielczych koszt ten odnosi się zarówno do wynagrodzeń pracowników najemnych jak i wynagrodzeń samych członków (pracy własnej)

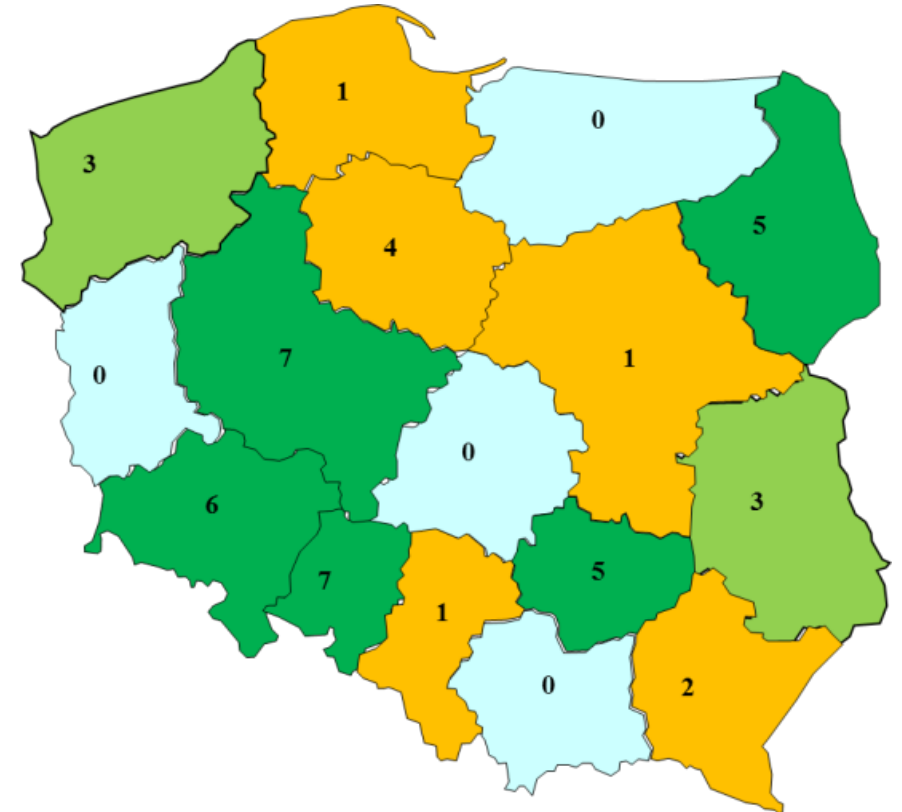
Podział przestrzenny panelu gospodarstw spółdzielczych w badaniach dotyczących Rankingu 100

Drugą próbę spółdzielczych gospodarstw rolnych stanowiły gospodarstwa uczestniczące w rankingu 100 najlepszych RSP, opracowywanym przez IERIGŻ-PIB na zlecenie Krajowego Związku Rewizyjnego RSP. Badania te umożliwiły zebranie opinii prezesów spółdzielni na temat zagrożeń likwidacją spółdzielni

Poprawnie wypełnione kwestionariusze zwrotne otrzymano od 92 gospodarstw spółdzielczych

Oprócz danych dotyczących wieku prezesa i członków, zapytano o:

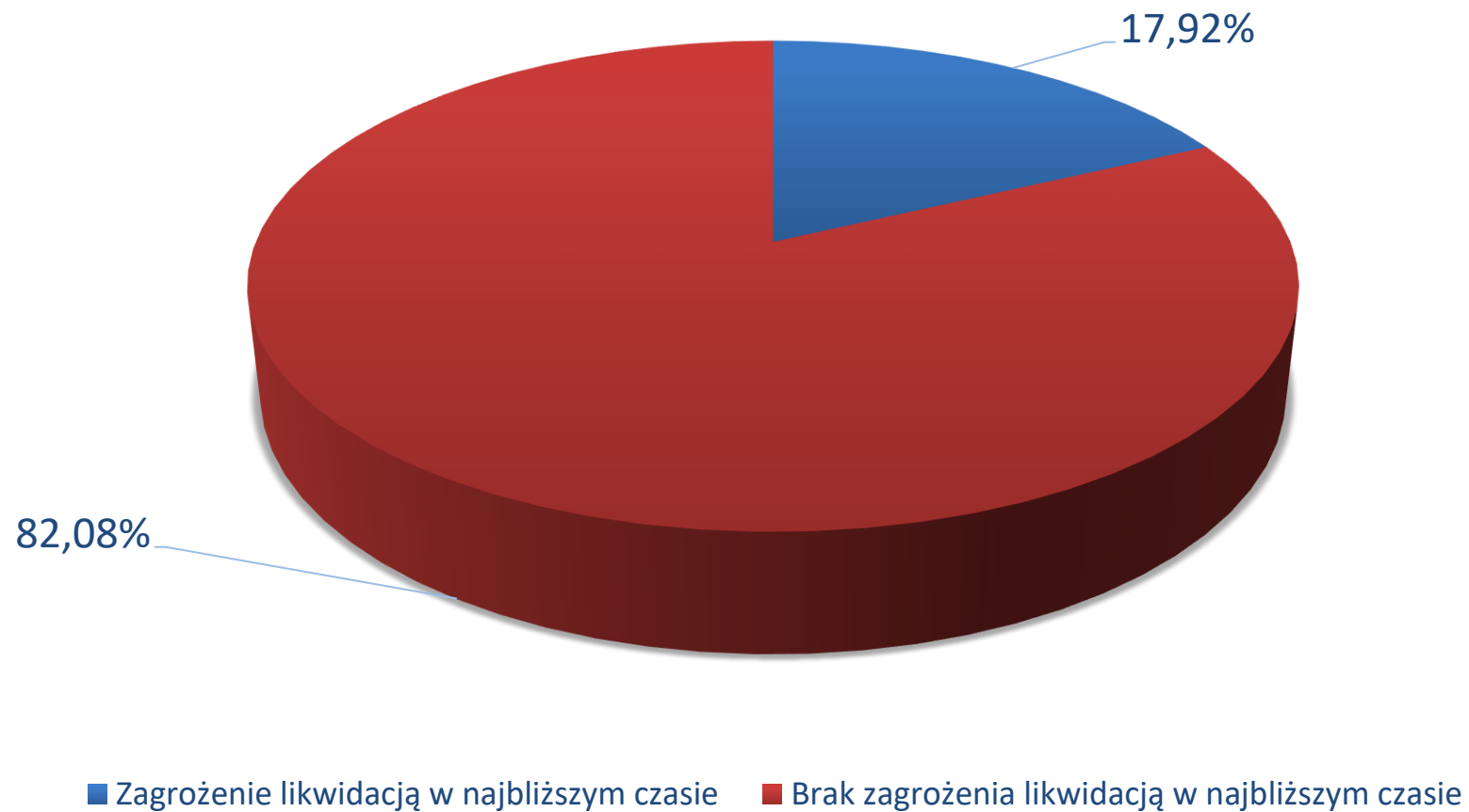
- zagrożenie likwidacją spółdzielni (w perspektywie średniookresowej 2-3 lata)
- przyczyny zagrożenia likwidacją
- najistotniejsze problemy wewnętrzne
- najistotniejsze problemy zewnętrzne

WYNIKI

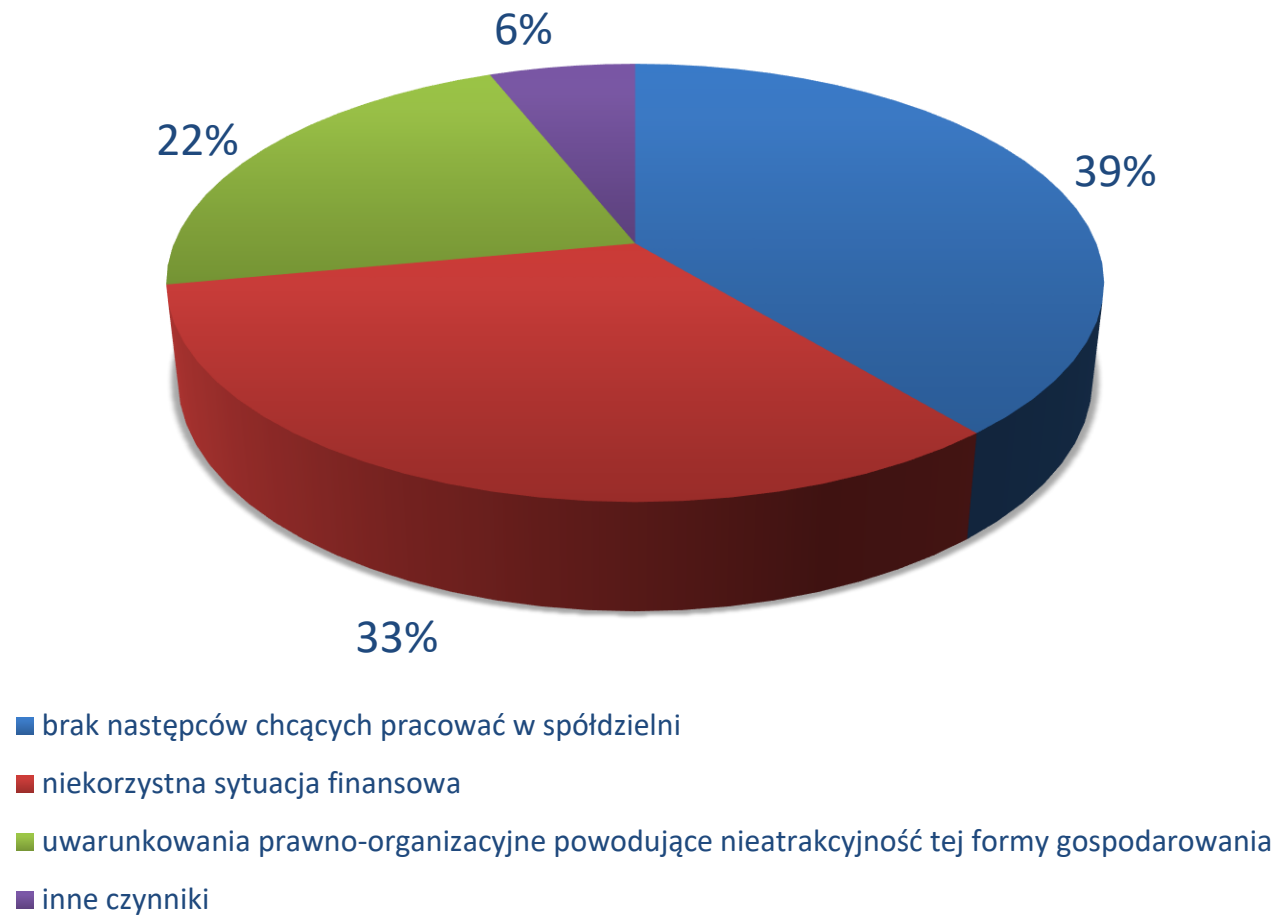
Zagrożenie likwidacją w najbliższym czasie 2-3 lat wg. oceny prezesa spółdzielczego gospodarstwa rolnego

WYNIKI

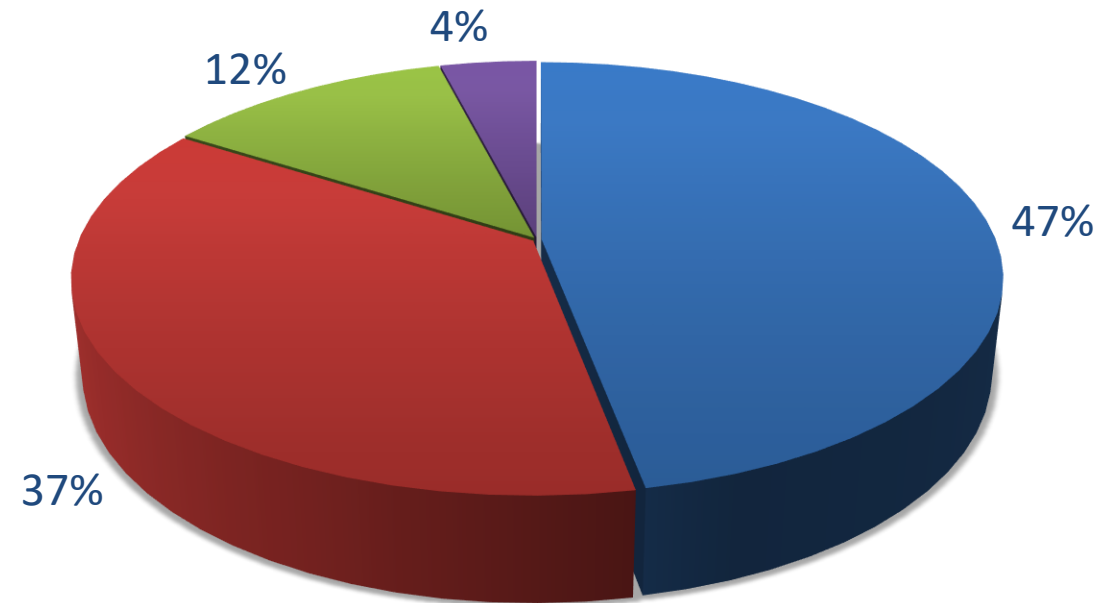

Spółdzielnie te pytane o przyczyny takich zagrożeń likwidacją deklarowały:

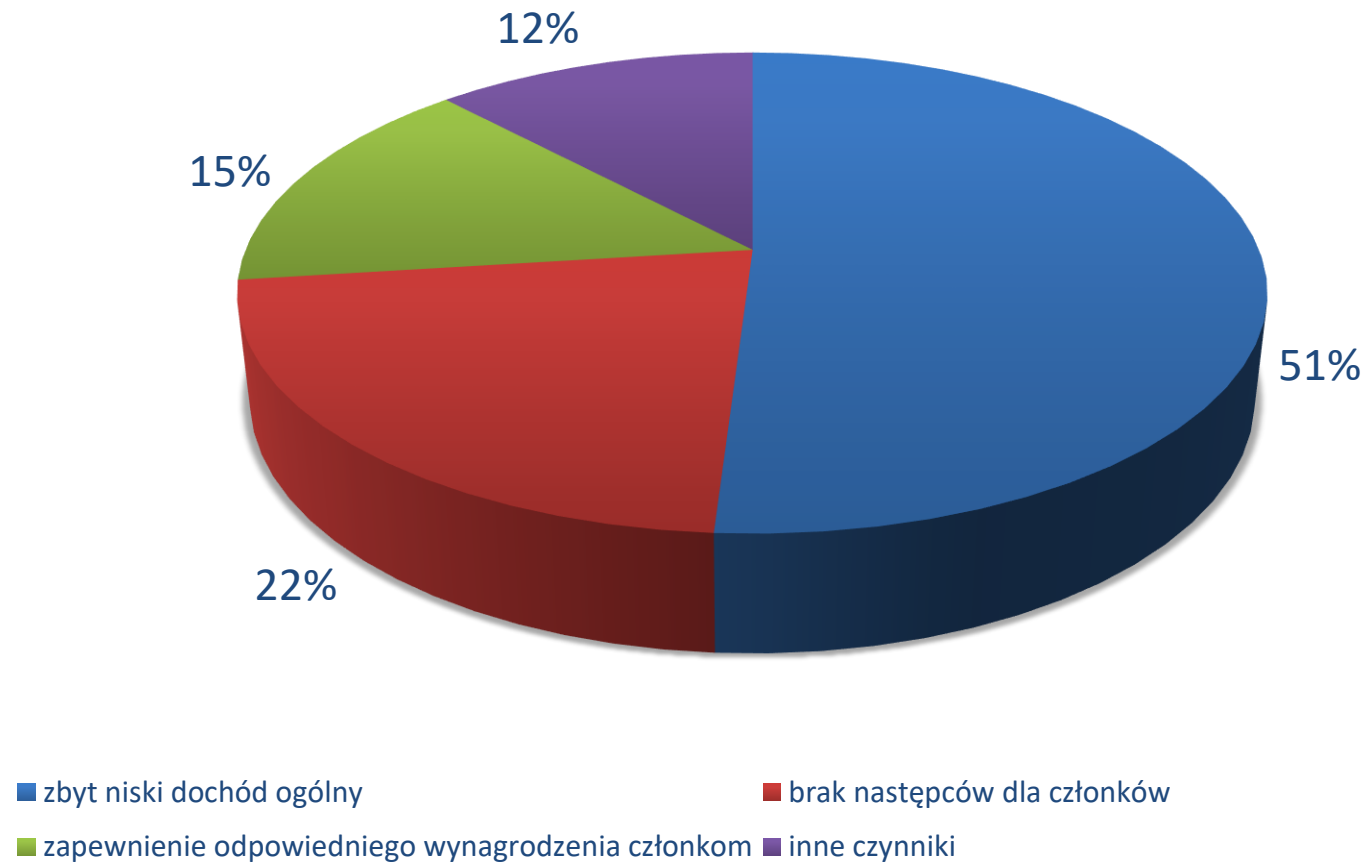
Jakie są główne problemy zewnętrzne dla Państwa spółdzielni

- niesprzyjające otoczenie prawno-instytucjonalne
- zbyt małe zainteresowanie spółdzielczością i jej problemami przez Państwo
- silna konkurencja rynkowa innych form gospodarstw
- inne czynniki

Jakie są główne problemy wewnętrzne w Państwa spółdzielni :

Marcin Adamski

Determinanty funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce

PROMOTOR

Prof. dr hab. Wojciech Józwiak

PROMOTOR POMOCNICZY

Dr Michał Dudek